

Idestova húsz éve lesz, hogy a HÍD-ban „Édes anyanyelvünk” címmel egy cikket sóhajtottam el a romlásra és feledésre ítélt magyar nyelvről, az írástudatlanok ezreiről, a légiókban szaporodó, nyelvüket elfelejtő, mert soha sem-író nem-olvasó félanalfabétákról. Cirill betűkkel magyarul író gyermekekről, tudatlanná némitott kis proletárokról, kanásznak züllesztett tanyasi gyermekekről — egyszóval a kisebbségi életnek a nyelv területén megnyilatkozó keserűségéről.

Ha most ezt felemlítem, nem azért teszem, mintha össze akar-nám hasonlítani a soha vissza nem térő multat az összehasonlíthatatlanul jobb jelennel, — akármilyen hálás összehasonlítás lenne is ez, — hanem mert szeretném végigböngészni mai nyelvi életünket s egy kicsit mérlegre tenni, vajjon mennyire használjuk fel azokat a lehetőségeket, amelyekért akkor sóhajtoztunk: a magyar nyelv mai jogi státusát, s ezenfelül a magyar nyelv tanításába, tankönyveibe és iskoláiba fektetett jugoszláv milliókat. Mennyire felelünk meg annak a nehéz milliókkal tetézett természetszerű feladatunknak és kötelességünknek, hogy tanuljuk, szeressük, ápoljuk és fejlesszük anyanyelvünket. Akkor, húsz évvel ezelőtt a magyar nyelv és a magyar kisebbség jog nélküli státusa, de ezenfelül is kijátszott törvények és elszabotált iskolai rendelkezések fojtogatták nyelvünket, ítélték a magyart suttozásra és dadogásra, terhelték meg duplán az életbe kívánczó ifjúságot. Arányban van-e vajjon a mai lehetőség, a mai szabadság, a már említett nehéz milliók, iskolák, tankönyvek, sajtó, rádió, színházak, arányban vannak-e a ma írott, beszélt, tanított magyar nyelvvel, azzal, hogy hogyan beszélünk, írunk, tanítunk magyarul?

A magyar nyelvnek nem jogi státusa érdekel, ez ma már senkinek sem probléma, hanem az anyanyelvünk iránti felelősség és lelkiismeret. Mert ha ez nem volna benne életadta útitarisznyában, ha nem volna apánk-anyánktól ránkrótt s gyermekeinknek fizetendő adósságunk, akkor is felelősségünk lenne minden dinár miatt, amit milliós szám ad nekünk közösségünk erre a célra azért, hogy tisztán, szépen, világosan beszéljük, írjuk, daloljunk anyanyelvünkön a szo-

cialista má t és holnapot. Mert ha ma dadog az iskolás gyermek, a tanító, az újságíró, a speaker, a színész — akkor magunkra vessünk, a mi hibánk, méltán elítélendő és számonkérhető mulasztásunk. Húsz évvel ezelőtt csak apánk és gyermekünk iránti tartozásunk volt az anyanyelvünk ügye — ma a közösség, az alkotmány, a költségvetés iránti kötelességünk és felelősségünk.

Száz és száz elemi iskola, nyolcosztályos, gimnázium és ipariskola tanító- és tanárképző; napilap, hetilapok, folyóiratok; amatőr és hivatásos színházak, rádióadások tanítják, előadják, írják, beszélnek és dalolják nyelvünket. Felelősségünk, lelkiismeretünk úz bennünket, hogy egy kicsit számbavegyük anyanyelvünk mai státusát. Vegyük sorra a nyelv gócpontjait: iskolát, sajtót, rádiót, színházat, aztán a nyelvi felelősség leginkább megterhelt hordozóit, tanítókat-tanárokat, újságírókat-írókat, speakereket és színészeket. Vajjon érzi-e, mindegyik a maga posztján, ezt a felelősséget? Jól szerveztük-e meg a magyar nyelv művelését s ezzel együtt végeredményben magyar nyelven megszólaló szocialista szellemi életünket? Bírjuk-e annyira, kezeljük-e eléggé, hogy megfeleljen a mai száguldó élet követelményeinek, hogy kifejezze mindazt az újat, az új kifejezésre váró új fogalmat, amit garmadával hoz a szocialista társadalom és élet? Tudjuk-e tudatosítani gyermekeinkben anyanyelvet és a környező nyelvek jellegzetességeit, hogy otthonérezze magát a magáéban és kezelni tudja a szomszédét, anélkül, hogy egyiket a másikkal rontaná; s a magáét nem ismerő, másokét elsajátítani képtelen felemás ajkúvá és ami ezzel jár, felemás gondolkodásúvá váljék? Képesse tesszük-e arra, hogy nyelve gazdagságával kifejezze a szocialista élet gazdag változásait, hogy nyelve színeivel tegye szebbé, tarkabbá, élenkebbé a haladó élet új formáit? Tudunk-e olyan tankönyveket a kezébe adni, hogy pontosan, világosan, szabatosan érzékelje magába az ezeroldalú fejlődés minden mozzanatát? Aztán újságíróink nyelve vajjon hozzásimul-e a szocialista társadalom tengernyi változásaihoz, tudja-e nyelve bőséget és árnyalatait a napi szocialista történés hű tolmácsává tenni, az olvasó anyja nyelvén megszólaltatni előtte, és közelebb hozni hozzá az igazodó élet mai formáit, megszerettetni vele szavakban, képekben az új világot? A színész és a rádió-bemondó tudja-e a nyelv ezerregiszterű zengésével megejteni fülét, agyát szívét a hallgatónak előbbrehajtó gondolatra, feljebbemelő érzésre, új látásokra?

* * *

Van azonban ennek a kérdésnek egy másik aspektusa is. Egy kicsit úgy tűnik, mintha visszájára fordítanánk a kérdést: vajjon hogy állunk mi nem a magyar nyelvvel, hanem a szerb nyelvvel?

Első pillanatra talán fonákul hat ez a kérdés itt, hiszen mi köze a szerbnyelvtudásnak az anyanyelv kérdéséhez, mennyiben érinti egyik a másikat. Pedig sokkal inkább, mint gondolnánk.

A kisebbségi életben ez a probléma nem merülhetett fel, vagy nem mi tettük fel. Akkor a támadott, fojtogatott magyar nyelv bástya volt, védvára a támadott és fojtogatott magyarságnak. Akkor az egész államberendezkedés, a közélet, a közoktatás a szerb nyelvet az elnemzettelenítés fegyverévé fordította ellenünk. Akkor nyelvé-ről, népe kultúrájáról lemondva, azt megtagadva haladhatott csak előre a magyar, s akinek életérdeke megkívánta, szerb nyelven, szerb iskolában nevelte gyermekét, hogy előrejuthasson. Akkor, ha nem akarta megtagadni és sutbadobni, úgy húzódott vissza anyanyelvébe, a maga szűk világába, mint a pásztor vihar elől a subájába.

Ma? Sem visszahúzódni nem kell, sem sutbadobni. Se subába gubózni, sem idegen tengerbe vetnünk magunkat. Egyik éppen olyan szűkítése lenne magyar és jugoszláv, szocialista és emberi mivoltunknak, mint a másik. Ma az anyanyelv szeretete egyértelmű a hazaszeretettel, a jugoszláv és szocialista haza szeretetével és a szerb nyelv szeretetével. (Ma nem fegyver ellenünk a szerb nyelv, nem az elnemzettelenítésé fegyvere, hanem a szocialista nemzettéválás eszköze, amely viszi előre a magyart, nem mint annak idején megtagadta vele a magáét, hanem nyelvével, kultúrájával együtt a szocialista nemzet tagjaként. És ma a magyar nem állampolgári kötelességből — mert erre semilyen írott törvény nem kötelezi, sem rosszul értelmezett loyaltásból — mert ezt senkise kívánja, hanem egyszerűen hazája iránti szeretetből, a szocialista nemzettéválás eszközeként szereti és becsüli, magáénak tudja a szerb nyelvet is.

Semmi akadályja annak, hogy valaki csak magyar nyelvtudással boldoguljon e hazában. Átbukdácsolhatja a nyolcosztályost, átveszelheti a katonaságot is, anyakönyvvezetője is tud magyarul, a törvényszéken is tolmács ajnározza. De a subába bújni most, mikor nincs vihar, most visszagubózni szűk világunkba, amikor nyitva előttünk az egész látóhatár, nem önnönmagunk és közösségünk elleni véték lenne-e? A fejlődés elől, a közös előrehaladás elől zárkóz-nánk el, a szocializmusadta gazdag lehetőségekből tudnánk ki magunkat.

Éppen olyan gond tehát a szerb nyelv gondja, mint anyanyelvünké, el is választhatatlan tőle. És igen-igen indokolt, hogy fel-tettem a kérdést: mi a szerb nyelv státusa nálunk, magyar iskola-rendszerünkben, közéletünkben és gondolkozásunkban? Mert a ma-gyar iskolákban a szerb nyelv az idegen nyelvek státusába került, úgy kezelik és tanítják, mint idegen nyelvet. Azt pedig jól tudjuk, mit jelent az idegen nyelv az iskolában: semmire sem kötelező mel-

léktantárgy, ami vagy kell majd, vagy nem kell, tehát elhanyagolható. Ez azután elkerülhetetlenül hat a közéletre és közgondolkodásra, és tudásban is, felfogásban is megnyomorítja a magyart. A szerb nyelvet nekünk az iskolában, közéletben és közgondolkodásunkban anyanyelvi státusra kell emelnünk.

Ha életre akarjuk képesíteni a magyart, akkor arra kell megtanítanunk, hogy tökéletesen, alkotó biztonsággal kezelje anyanyelvét és szabadon, otthonosan a szerb nyelvet; hogy hátrány, lemaradás nélkül előrehaladhasson a szocialista tudomány, technika és művészet minden terén. Hogy tökéletesen kinyújtózhassék anyanyelve takarója alatt, és a kisebbség érzete nélkül versenyezhesen az élet minden területén a szocialista haza minden polgárával. Hogy magyarsága miatt, mert anyanyelve magyar, ne szoruljon ki a fejlődésből s ne váljék az alkotmány, a magyar nyelv jogi státusa és a jogegyenlőség ellenére az előrehaladásban, fejlődésben gyakorlatilag másodrendűvé.

Ákárhogy forgatjuk, akárhogy nézzük, ez a bilingvizmus problémája. Kétnyelvűek vagyunk, két anyanyelvünk van. Egy természetadta és egy történelemadta, ami voltaképpen egy és ugyanaz. Ezért fordítottam az első kérdést visszájára, s ezért teszem fel ezt a kérdést: Vajjon az iskola, sajtó, rádió, vajjon mi magunk megteszünk-e mindent azért, hogy otthonosan mozogjunk a szerb nyelvben? Felruházzuk-e, képessé tesszük-e gyermekeinket arra, hogy iskolája után, a felsőbb iskolákban, az élet, a szocializmus iskolájában megállja a helyét? Hogy senki le ne maradjon a szocializmus versenyében azért, mert nem volt lehetősége mindkét anyanyelve elsajátítására?

A bilingvizmu elkerülhetetlen, életadta szükség nekünk, s a mi dolgunk az, hogy ezt magunk és közösségünk iránti teljes felelősséggel a legjobban megoldjuk. És ezért ma nem külön s egymással szemben, egymásnak szegezve, egymást kizárva, hanem együtt, szétszakíthatatlan összefüggésben mered elénk a szerb-magyar, magyar-szerb nyelvkérdés. A mindennapi érintkezés ezermillió szála, az egész társadalmi élet minden ága-boga erre utal. De pusztán a nyelv területén is, a két nyelv egymásrahatása és mindkettőre — utaltságunk is úz minket arra, hogy együtt foglalkozzunk velük.

A bilingvizmus pedig nem kis kérdéskomplexum. Gordiusi közepe végeredményben ez: ne felemás nyelvű, szerbnek magyar, magyarnak szerb, felemás gondolkodású és lelkű embereket neveljünk, hanem épkezláb, egészséges, mindkét lábán biztosan álló embereket. Ma nem az az első kérdés az igazi problémánk, amit cikkünk elején vetettünk fel, hanem ez: Vajjon tud-e a jugoszláviai magyar, a magyar tanuló, diák, tanár, a magyar újságíró, speaker és színész magyarul és szerbül, hogy egész ember legyen, hogy meg-

álljon a talpán? Hol és mit lehetne azon segíteni, hogy magunk és közösségünk, anyánk és hazánk iránti kettős nyelvi kötelezettségünknek eleget tegyünk? És még egyszer: felhasználunk-e minden lehetőséget, az oktatásunkba, sajtónkba, egész közéletünkbe fektetett nehéz milliókat arra, hogy szeressük, ápoljuk, fejlesszük ezt a kettős nyelvünket?

* * *

Hogy ez a probléma tényleg így s csak így vetődik fel, azt tisztán anyanyelvi, magyar nyelvterületen is észlelhetjük. Mi a tankönyv, a sajtó, a rádió nyelvének, a nyelv e három fontos tényezőjének problémája ma? A tankönyv, a sajtó, a rádió nyelve: fordításnyelv. Ha kezünkbe vesszünk egy tankönyvet, ha beletekintünk az újságba, ha kinyitjuk a rádiót, nem tudjuk szerb vagy magyar fülünket hegyezzük-e. Az óvodás-versikéktől az irodalomig, a napi cikktől a filozófiai értekezésig, a tudományos terminusoktól a futballisták tolvajnyelvéig mindenütt ott érezzük a fordításnyelvet, a magyarnak szerb, szerbnek magyar nyelvyszerűsége. Nehézkeségét, kötöttségét, képzeletszegénységét és steril voltát. Ezernyi példáját, illusztrációját produkáljuk naponta az ósdi, de nagyon ráánk vágó mondásnak: traduire c'est trahir, aki fordít — csal. Pedig nem lehetünk el nélküle — s ha sok helyen és módon csökkenthetjük is és kell is csökkentenünk — ostoba és bűnös dolog, mert egész meddő: valami donkihottkodó szellemi önellátásra, önelégültségre gondolni, az élet elől subába gubózni. Nem az tehát a kérdés, hogy fordítsunk-e, hanem: hogyan fordítsunk úgy, hogyan ültessünk át egyik nyelvünkről a másikra úgy, hogy ne csaljunk, ne áruljuk el azt, akit tolmácsolunk, s ne áruljuk el az ügyet, amit képvisel. Mert a rossz fordítás ezt teszi: akár tankönyvben, akár újságcikkben, akár rádióhírben. Sem az írónak, sem az írásának nem teszünk jó szolgálatot, ha kötjük magunkat szavaihoz, képeihez, szólamaihoz, mondat-szerkezetéhez, amit ő is csak úgy szívott magába népe ajkáról, mint mi a mi szavainkat, szólamainkat, mondatunkat. A fordítás többnyire suta és erőtelen, kifejezéstelen és megtévesztő, szintelen és képzettelen. Pedig aki azt hiszi, hogy tartalmat adhat forma nélkül, az csal. Aki azt hiszi, szótárral tolmácsolhat gondolatot, az duplán csal: formában és tartalomban, nyelvben és gondolatban.

A homályos mondat-szerkezet, az alárendelt mondatok útvesztője, az állítmánytalan mondatok, a személytelen igék, a csak visszafelé olvasható, mert csak a végén kivilágító végeláthatatlan birtokosviszonyok, — újságjaink, tankönyveink, rádióhíreink ez elmaradhatatlan tartozékai, nem igen alkalmasak arra, hogy megérttéssék, megszerettéssék olvasóinkkal a nekik bizony sokszor értet-

len más. Sok esetben többet takar, mint felfed, elhomályosít inkább, mint megvilágít ez a nyelvtelen nyelv.

Nem lenne-e egyszerűbb, hasznosabb, célravezetőbb, ha azt, amit valamelyik sajtóiroda, vagy tankönyv elmond szerbül, az újságíró, a tankönyvfordító elolvasná, aztán félretenné és elmondaná magyarul? Ez igen természetesnek hangzik, mégis a legritkábban történik így. E helyett nekiveselkedik minden mondatnak, minden mellékmondatnak, kifejezésnek sőt szónak, nem le-, hanem kifordítja, s megpróbálja a lehetetlent: magyar szavakat gyömöszölni a szerb mondatszerkezetbe, magyarrá silányítva az izes szerb kifejezést, az érthetelenség határáig magyarizálva a szerb képet. Azután csodálkozik — sajnos legtöbbször már nem is csodálkozik — hogy a vasvillával összehányt szavak rendeltetésük tökéletes megcsúfolásával rejtvénnyé, vagy a legjobb esetben valami homályos képletté bűvészkedték a mondanivalót. Mégpedig azt a mondanivalót, amit amúgysem ért meg könnyen az olvasó, hiszen új dolgokat, társadalmunk bonyolult szerkezetének új aspektusait akarjuk neki megmutatni. Mennyivel egyszerűbb és népszerűbb, olvashatóbb és nevelőbb is lenne sajtónk, hallgatottabb rádiónk, megtanulhatóbb a tankönyv, ha olvasója, hallgatója, tanulója nyelv-kategóriába öntené mondanivalóját.

A lélektelen fordításban satnyul a nyelv, s vele együtt persze a mondanivaló is csenevészeseedik, elveszti meggyőző erejét. Tankönyveink, cikkeink, rádióhíreink összesen 20—30 mindenrejelő igével rugaszkodnak neki minden cselekménynek és történésnek, agyonfőnevesítve az igei magyar nyelvet, egy maroknyi kétes eredetű, idegenszerű szótartományt, visszakézzel csapja oda egy-egy semmire sem vonatkozó névmással a később eszébejutott és ezért alárendelt mondatot egy hozzánemtartozó főmondathoz. A fontosat a lényegtelennek alárendelve, okot és okozatot, következményt és előzményt össze-visszakeverve riasztja el különben érdemes mondanivalójától az olvasót. Beteg alárendelés, krónikus főnevesítés, univerzális többszámosság, a kifejezés erejét pótolni szándékozó legeslegfelsőfokozás, vonzatcserék és összeütközések szórend-szaltómortálék, ragozás helyett névutóztatás, gyanus személytelenítés és parazita tölteléksszavak — ezek a szervilis fordítás beteg következményei, amik azután a közvetlen írásban és beszédben, a közbeszédben is kísértenek.

A nyelvkorcsosulás ezernyi tünetével kóros nemcsak a napisajtó és ezzel együtt természetesen a rádió nyelve is, hanem folyóirataink, tankönyveink nyelve, köznyelvünk is. Nem magyarkodás, magyarizálás, népieskedés, sem nyelvi purizmus mondatja velem ezt, hanem az, hogy csak szabatos, világos kifejezés adhat szabatos, világos fogalmat az olvasónak, hallgatónak, tanulónak. Ha a szó nem fedi a

fogalmat, akkor bizonytalanná válik a fogalom, az ismert, a műveltség is. Mert a nyelv végső fokon elválaszthatatlan a gondolkodás módjától is, a szavak nélküli gondolat tiszta fikció.

* * *

Talán túlságosan belemerültem a fordítás bogas kérdésébe, de jó lesz arra, amit fentebb mondtam s majd alant folytatok, hogy nekünk tisztán nyelvi síkon is elválaszthatatlan a magyar nyelv a szerb nyelvtől, s csak a két nyelv lelkiismeretes elsajátítása segíthet bennünket előre.

A kétnyelvűség problémája, amihez eljutottunk, konkrét formában mered elénk iskoláinkban. Maga a két nyelv tanítása egész külön kérdéstömkeleg, különösen így egymáshozkötöttségében. Mikor lehet és kell kezdeni a szerb nyelv tanítását, hogy ne zavarjuk meg vele a fogalmakat a szavaktól elválasztani még képtelen gyermekgondolkodást? Heti hány órán, milyen módszerrel, milyen takönyvből? Közvetlen módszerrel-e, grammatikailag-e? Magyar nyelvű legyen-e az oktatás, vagy tisztán szerbnyelvű? Egyéb tananyaghoz igazodjék-e az oktatás, vagy független legyen tőle? Nem túlkorai-e tanítása az elemi iskola harmadik osztályában? És vajjon a hatodikban nem kevés-e már a heti három óra?

Már fentebb említettem, hogy a szerb nyelv státusa az iskolában enyhénszólvá rendezetlen. Nem kell korán kezdeni, igaz, mert a fogalmak születése idején a gyermekgondolkozás nem bír el két nyelvet. De az általános iskola ötödik osztályától kezdve heti három órán tanítani, a szerb nyelvet melléktantárgyként, idegenül kezelni, ezt iskolarendszerünk és tantervünk, sőt általában művelődésünk megbocsáthatatlan és sürgősen kijavítandó hibájának tartom.

Nincsenek nyelvkönyveink sem. Még magyar nyelvkönyveink sincsenek minden osztály számára — és a meglévők is speciális körülményeinkkel nem számoló, kétnyelvűségünket semmibevevő szabvány-grammatikák. Szerb nyelvkönyv pedig egyáltalán nincs, pedig kellene, mint a falat kenyér. Súlyosbítja a helyzetet, hogy magyarul tudó szerbnyelvszakos tanáraink alig vannak. Márpedig nyelvet tanítani a tanulók nyelvkategóriáinak, pszichológiájának ismerete nélkül, egészen sikertelen vállalkozás. Egyik legfontosabb tennivaló ezen a téren éppen a két nyelv összekapcsolása: magyar anyanyelvű szlavistákra bízni a szerb nyelv oktatását, legalább az első pár évben, a nyolcosztályosban. Nyelvkönyveinknek ezenfelül feltétlenül a kétnyelvűség státusából kiindulva, a nyelv jellegzetességeire rávezető, összehasonlító és méginkább megkülönböztető lingvisztikai módszerrel kellene megkönnyíteniök a nyelv elsajátítását, nehogy valami nyelvközötti, felemás, magyarnak szerb, szerbnek magyar

nyelvtelenségbe veszejtsék a tanulót. Ennek igen tipikus példáit lehet tanulmányozni, a kétnyelvűség torz-pszihozisát, például Elzászban, ami tökéletesen gúzsbaköti, haladásra képtelenné merevíti a tanulókat. Nagy körültekintéssel, de szigorú következetességgel és célszerűséggel kell nekünk a bilingvizmust a fejlődés, a biztos előrehaladás eszközévé finomítanunk.

A kétnyelvűség egy másik problémája a többi tantárgy anyagára is kiterjed. Oktatóink és tanáraink egy jó része nem ismeri szakja terminológiáját magyarul — s ennek visszajaként diákjaink nagy része úgy kerül felsőbb iskolába, egyetemre és az életbe, hogy nem ismeri a szerb terminológiát, ami aztán erősen visszartartja előmenetelét. Ennek sincs más orvossága, mint ismerni mindkét nyelvet, azaz: a szaktanár tegyen valamilyen, ha mást nem, hát szakjára korlátozott magyar nyelvvizsgát, — a diák pedig legalább elemiben, nagy vonalakban ismerje meg még a középiskolában a tantárgyak szerb terminológiáját is. Mert ehhez kevés a szerb társalgási nyelv és az irodalmi szemelvények a középiskolai szerb nyelvoktatásban. Mindenesetre az elemi iskola első osztályától kezdve az egyetemig céltudatosan a kétnyelvűség irányába és céljába kell fogni minden lehetőségét.

Ezek itt csak felvetett részletei az iskolai nyelvtanítás problémájának, ezt sokkal részletesebben, minden oldalról, szakszempontról, pedagógiaiilag, vitákban jó lenne kidolgozni. Azt hiszem a Népoktatás nagy szolgálatot tehetne, ha szlavisták és magyarszakosok véleményét kikérné.

A sajtónak mindenesetre elhatározó, döntő szerepe lehet a kétnyelvűség problematikájának megvilágításában. Mert ez nemcsak az iskola kérdése, hanem közéletünknek is egyik sarkalatos problémája. A problematikán kívül azonban konkrét segítséget, a populárizáción kívül tanító szerepet is vállalhatna. A Népoktatás és a HID rovatot nyithatna a bilingvizmus számtalan kérdésének, megfelelő elhatárolással e két folyóirat, de ezenfelül két ifjúsági lapunk és a „7 nap” is megtalálhatná ki lingvisztikai, ki köznyelvi, ki grammatikai, ki népnyelvi vagy bármi más módját két nyelvünk tanításának.

A közművelődési szervezetek is sokat tehetnének ezen a téren. Egy-egy nyelvi előadás, magyar és szerbszakos oktatók, tanárok egy kis nyelvmélkedés a népegyetemeken, de ezentúl is tanfolyamok, — tudom, hogy sok magyar helységben, még vegyes helységben is volna érdeklődés —, sokat lendíthetnének e feladatunkon. Nem elsőrangú feladat-e ez közművelődési egyesületeinknek: ápolni és fejleszteni a magyar-szerb érintkezés nyelvi feltételeit?

Azt hiszem egy populáris, olcsó, de jól szerkesztett köznyelvi szerb nyelvkönyv is igen elkélne általános használatra, természetesen a két nyelv jellegzetességeire rávezető, megkülönböztető mód-

szerű nyelvkönyv, ami elejét veszi mindkétrendbeli nyelvrontásnak. Iskoláskoron túl is sokaknak nagy könnyebbséget s előrehaladást jelentene. A Bratstvo-Jedinstvo egész bizonyosan megtalálná a módját, hogy célunkat is szolgálja, s rá ne fizessen.

Két anyanyelvünk nagy manifesztációja, egységünk-testvériségünk nyomós dokumentuma majd egy egészen nagy vállalkozás lesz, ha a vajdasági magyarság a szerb akadémia segítségével egy nagyszótárba tudja örökíteni két nyelvünket, egymásmellé állítani, egy kötésbe foglalni, szóról-szóra egymáshozfűzni a szerbet és a magyart.

És ami ebből a munkából semmiképpen ki nem maradhat, aminek a legtöbb jelentősége van arra, hogy szorgalmazza, s sürgesse, előbbrevigye a bilingvizmust, hogy művelje a szerb és a magyar nyelvet: ez a rádió. Azt hiszem leginkább a rádió tehetné meg, hogy egész közvetlen és kötetlen módon, könnyen és élvezhetően, de céltudatosan és eredményrevezetően tanítson. Hiszem, hogy meg lehetne találni a módját annak, hogy igen érdekes és mégis, vagy éppen azért, nagyon hasznos szerb-magyar magyar-szerb leckéket adjon. Nem grammatikára gondolok, nem Schidlof-Lingva-Berlitz-módszerekre, hanem mindennapi nyelvhasználatunk egy-egy aspektusának taglálására: terminusokra, átvételekre, fordítás-tehnikára, szólamokra, közmondásokra, a népnyelv, irodalmi nyelv és tájszólás egy-egy érdekességére rámutató, nyelveinket élesítő kis adásra. A modern világnak ez a legmozgékonyabb, legrugalmasabb, megejtő propaganda-eszköze eddigi testvériség-egység nevelő hivatását csak bővíthetné ezzel.

* * *

Van ám ennek a kétnyelvűségnek még sok mindennap felmerülő problémája.

Egyik bökkenő például politikai és társadalmi, gazdasági és tudományos és különösképpen technikai terminológiánk. A szocialista fejlődés száguldásában és változásaiban napról-napra új fogalmak, új összefüggések bukkannak elő s ezek szót, terminust keresnek. Többnyire hevenyészett, igen-igen fordításszagú, kifordított szavak születnek szerkesztőségekben és hivatalokban. Márpedig a szocialista társadalom terminológiáját igazán nem lehet egy Tanjug-jelentést fordító újságíró pillanatnyi diszponáltságától tenni függővé, hiszen évtizedekig használjuk majd.

Aztán nagy a zűrzavar a földrajzi és történelmi nevek, nemkülönben a mai helységnevek és személynevek formáiban is. Van, aki nemzeti kérdést szimatol abban is, hogy egy-egy helységnevet régi történelmi formában, vagy szerb formájában írjuk-e. Mondjunk le a közös történelmi múlt, egymásmellett, együttélésünk e beszédes nyelvi bizonyítékairól, hogy valami kevés nyelvi koncesszióval lo-

yalitást mutassunk, amit senki sem kíván tőlünk? Budimgrad, Galambóc, Visegrád, Pečuj, Szigetvár, Segedin, Lendva, Szabadka, Pétervárad mind egy közös történelmi műhely faragványai, kár lenne lemondani együkről is. Ez is kétnyelvűségünk egyik és nekem igen vonzó aspektusa, nem politikai, hanem csupáncsak történelmi-nyelvi kategória. De rendet kell ebbe is hozni, tagadhatatlanul.

Az idegen szavak és a szerb szavak átvételében is sok a bizonytalanság, tapogatózás. Magyar hasonításuk bizonyos szabályait mégis rögzítenünk kellene már. Nem akarok itt kitérni ortográfiai, helyesírási, fonetikai kérdésekre. Tudjuk mindnyájan, hogy e téren is sok a nehézség, következtelenség. Hogy egyebet ne mondjunk: a tankönyvekben tanított és a sajtóban, sőt magukban a tankönyvekben bizonytalanná teszi gyermekeink írástudását.

* * *

Lehet, hogy valaki a mai rohanó, naponta ezer feladatot görgető élet zsúfoltságában mindezt csipcsupdolognak tartja, én azonban azt hiszem, nem sietnének el, ha valami kis, akármilyen néven nevezendő és formában szervezendő szerb-magyar nyelvforumot állítanánk fel, hogy egy kicsit belenézne nyelv-dzsungelünkbe: sztripekkel, futball- és más tolvajnyelvekkel, a nyelvrontás sokféle fajtájával silányítot szerb-magyar nyelvünkbe. Nincsenek talán Karadzicsaink, sem Arany Jánosaink, de vannak itt, akik eléggé szeretik mindkét nyelvünket, hogy egy kicsit vigyázzanak rá, fényesítsék, élésítsék a szocializmus nagy mondanivalóira. Nem is kell talán hozzá hivatalos helység, pecsét, titkár, cégtábla, semilyen hivatalos potentát, akadémia lesz az mégis a javából, ha segít a sajtónak, tankönyvnek, rádióknak, köznyelvünknek, ha nyesegeti az ovodától az egyetemig, cégtáblák feliratától a filozófiai értekezésig terjeszkedő szerb-magyar nyelv vadhajtásait. Ha egy kicsit felhívja a lapok figyelmét egy-egy sajtóbeli nyelvrontásra, kiadók gondját valami tankönyvbéli nyelvtorzításra, a rádió vigyázatát a zsargón-hangsúlyra. Hogy elültesse s ápolja bennünk nyelvünk szeretetét és tegye ajkunkon azzá, aminek rendeltetett: a szocialista valóság ezerregiszterű csodás hangszerévé.

Mert mindkét anyanyelvünk — a természetadta és a történelemadta, ami voltaképpen egy s ugyanaz — eszköze, fegyvere, hangszere a szocializmusnak.